

Бортовська А. В. ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ДІАЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА ЇЇ ЗАВДАННЯ ФОРМУВАННЯ В ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ // Тенденції розвитку психології та педагогіки: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Україна, 6–7 листопада 2020 року). Київ : ГО «Київська наукова організація педагогіки та психо-логії», 2020. Ч. 2. – 144 с. (С.101 – 104).

Одним із важливих напрямків формування компетентної особистості дошкільника є його мовленнєвий розвиток, який включає в себе різні аспекти мовної діяльності.

В дошкільний період здійснюється поступова соціалізація дитини серед однолітків, а тому комунікативні навички є важливим інструментом для дітей. Відтак визначається необхідність формування чи вдосконалення у дітей діалогічних вмінь та навичок.

Проблемою навчання дошкільників діалогу займалися такі науковці та дослідники, як Н.Арутюнова, Т.Винокур, Л.Щерба, Л.Якубинські, А.Арушанова, А.Богущ, А.Бородич, Н.Гавриш, В.Захарченко, К.Крутій, Г.Леушина, Н.Луцан, В.Любашина, С.Хаджирадєва, О.Ушакова.

Діалогічна компетентність як складова загальномовленнєвої компетентності особистості, передбачає формування діалогічних вмінь та навичок.

Як відомо, діалогічне мовлення — це такий тип мовлення, що передбачає обмін між людьми висловлюваннями, на які впливає безпосереднє сприймання. Сприйняття в свою чергу активізує значення адресата в мовленнєвій діяльності. Для діалогічного мовлення характерними є запитання, відповіді, різні етикетні формули, а також конструктивний зв'язок реплік [1, с. 55].

Важливою ознакою діалогічного мовлення є його ситуативність, а тому передбачається використання міміки, жестів замінюється словесними

репліками, а тому звідти витікає правило ведення діалогу – дивитися своєму співрозмовнику прямо в очі[2, с. 66].

Діалогічна компетентність передбачає сформованість у людини достатніх вмінь, необхідних для спілкування. Особливістю діалогу є те, що вона є своєрідною мовленнєвою структурою, яка визначається специфікою його утворення, яка відбувається в певних умовах. Основою діалогу є діалогічна єдність, яка має вплив на структуру діалогу[3, с. 120].

Оскільки діалогічна компетентність передбачає формування мовленнєвих вмінь, діти дошкільного віку мають оволодіти наступними вміннями та навичками:

- вміння слухати співрозмовника;
- правильне розуміння думки та поглядів іншого;
- здатність у відповідь формулювати власне судження та вірно використовувати різні засоби мови;
- вміння тривало підтримувати розмову, позитивний настрій та емоційний тон розмови;
- вміння використовувати правильні мовні форми;
- здатність виправляти помилки у власному мовленні[4, с. 55].

Оволодіння дітьми дошкільного віку діалогічною компетентністю відбувається поступово та залежить від індивідуальних особливостей дітей. Наприкінці першого – початку другого року життя починають лише закладатися основи діалогу та осягнення його основних принципів. В цей період різні його ознаки набувають комунікативного значення, а їх функції починають диференціюватися. Протознаки – це сукупність різних жестів, міміки та дій з предметами. Відтак протомова є характерною для дітей

молодшого дошкільного віку, де переважає інформативна та експериментальна функції мови. До двох років діти вже можуть самі ініціювати діалог, обирати тему за допомогою невербальних знаків. Діти вже розуміють, якщо дорослий звертається до неї, то вона має уважно слухати її. В такому віці діти є нестримні та мають більш перевагу до спілкування, ніж на втриманні від неї[5, с. 34].

Пізніше до кінця молодшого віку діти вже цілком опановують діалогічною компетентністю в його ознаках починає враховувати знання партнера про нове і старе в певній ситуації, отже, відчуває його як суб'єкта діалогічної взаємодії). Діти цього віку можуть вже самостійно вступати у співбесіду та вести діалог.

В період від 3 до 4 років діти усвідомлюють власну поведінку та вчать її контролювати під час діалогу. Тому дорослий має важливе значення у формуванні вміння обмінюватись репліками, а також дотримуватися принципу кооперації[6, с. 67].

Спостереження за спілкуванням та поведінкою інших має значний вплив на формування діалогічних вмінь та навичок. Відтак діти спостерігають за комунікативною поведінкою інших та повторюють деякі його елементи. На розвиток діалогічної компетентності значно впливає комунікативний тиск та фактори соціолінгвістичного характеру.

На початку четвертого року життя діти оволодівають всіма діалогічними вміннями, мовними засобами, які необхідні для гармонійного спілкування. В соновному мовлення дитини ситуативне, в ньому багато неповних речень, які є своєрідною формою реплік. Це означає, що вже у цьому віці діти вчать діалогічному мовленню. Спілкування також здійснюється за допомогою екстралінгвальних засобів. У дослідженні Г. Ніколайчук з'ясовано, що діалог може здійснюватися лише у взаємозв'язку зі збагаченням словника дитини, формуванням фонетичного сприймання, зв'язним мовленням[7, с. 56].

Я. Коменський визначав, що дітей молодшого віку необхідно вчити правильно вимовляти слова до трьох років, а в пізній період дітей необхідно

вчити формулювати думку, запитання та відповідно відповідати на них, а також пояснювати причини певних явищ, робити висновки [8, с. 32].

В. Одоєвський запропонував методику проведення бесід з дітьми. Зокрема він визначав, що діалог з дитиною має вести розумний та чуйний вихователь, який повинен має бути рідним дитині та розвивати в неї відповідні вміння та навички. Дана робота має здійснюватись систематично та поступово. Також накож науковець визначив певні вимоги щодо використання запитань до дітей — вони не повинні мати готової відповіді, а мають спонукати дитину мислити, не потрібно вимагати односкладної відповіді, а також мають враховувати індивідуальні особливості дітей [9, с. 45].

Відповідно до Базового компонента дошкільної освіти визначається зміст діалогічної компетентності дітей дошкільного віку — дитина вільно та невимушено проводить розмову з дітьми та дорослими, підтримує розмову відповідно до теми, не втручається в розмову інших, дотримується етикетних норм, будує діалог відповідно до ситуації, правильно відповідає на питання за змістом картин, виконує словесні доручення та звітує про них.

За дослідженнями В. Любашиної визначена роль сюжетно-рольової гри для формування діалогічних вмінь та навичок. Вона визначила основні критерії та показники сформованості діалогічних вмінь дітей дошкільного віку. Автор запропонувала методику формування діалогічних вмінь та навичок під час ігор за сюжетом знайомих казок. Методика передбачала два етапи: репродуктивний, метою якого було накопичення мовленнєвих еталонів з художніх творів, необхідних для формування діалогічних умінь, відтворення їх через театралізацію та творчий етап, метою якого була активізація діалогічного спілкування в іграх за сюжетами художніх творів з уживанням мовленнєвих кліше та образних літературних висловів.

Основними завдання з формування діалогічної компетентності наступні: розвивати та збагачувати мову дітей, розширювати словник, виховувати інтерес до слова, вміння зв'язувати, співвідносити слово з образом, з уявленням в основі якого лежить образ.

Таким чином, мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку передбачає формування діалогічних вмінь та навичок, що є основою для налагодження відносин з однолітками та дорослими.

Література

1. Шевченко І.С. Когнітивно-прагматичні дослідження дискурсу / І.С.Шевченко // Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен. – Харків: Константа, 2005. – С.105–117.
2. Дібрівна Т.В. Розвиток мовлення дошкільників / Т.В.Дібрівна // Педагогічний вісник. – 2003. – № 3. – С.57-59
3. Захарченко В.Г. Мовленнєвий розвиток дошкільників в сюжетно-рольовій грі. Навчально-методичний посібник / Віра Григорівна Захарченко. – К.: НПУ, 2001. –59с
4. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – Київ: Либідь, 1997. –376 с.
5. Федоренко Л.П. Закономерности усвоения родной речи / Л.П.Федоренко. –М.: Просвещение, 1984. –160 с.
- 6.Казаковская В.В. Вопросно-ответные единства в диалоге „взрослый – ребенок /В.В.Казаковская / Отв. ред. А.В.Бондарко, М.Д.Воейкова. – СПб., Наука, 2006. –456с
7. Українське дошкілля: програма виховання дітей в дитячому садку. / Г.П.Соколовська, Н.М.Міськів, О.І.Білан, Н.І.Романюк, Г.І.Недочитана, та ін. В II ч. –Ч.І. –Львів, 2010. –92с.
8. Сухенко Є. К. Засвоєння мови дітьми переддошкільного віку / Є. К. Сухенко // Дошк. виховання. – 1963. – № 4. – С. 6-10.
9. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. — К.: Наукова думка, 1970—1980.